

SLUČAJ RAZARANJA VIJEĆNICE :

PRAVNA PITANJA

Doc. Dr. Hasan Balić

sudija Doma za ljudska prava Bosne i Hercegovine

Sa stanovišta međunarodnog javnog i međunarodnog krivičnog prava, spaljivanje i rušenje Vijećnice u kojoj je bila smještena Narodne i Univerzitetske biblioteke BiH u Sarajevu od strane Srba 1992. godine, predstavlja najveći poraz velikosrpske, nacionalističke ideologije srpske vojske i Srpske pravoslavne crkve u drugoj polovini 20. stoljeća.

Gornji zaključak, zasnovali smo na činjenicama, koje su konstatovane i u časopisu *Zločin* broj 2/95, kojeg izdaje Državna komisija Bosne i Hercegovine za prikupljanje podataka o ratnim zločinima, gdje se navodi slijedeće:

1. "Izvršioi zločina su, u noći 25./26. novembra 1992. godine, sa trideset projektila iz teškog, artiljerijskog oružja pogodili i zapalili bivšu, gradsku vijećnicu ili belediju, u kojoj je u međuvremenu bila smještena Narodna i Univerzitetska biblioteka BiH."
2. "Projektanti vijećnice bili su Vitek Aleksandar i Ćiril M. Ivković.

Sagrađena je između 1895.-1896.godine. Biblioteka je bila hram znanja, u kojem su pored brojnih knjiga, bili pohranjeni značajni stari rukopisi, časopisi i drugo kulturno blago. U popularnoj Vijećnici učilo se znanje i sticala mudrost, pa je ona bila i ostala opće dobro i prepoznatljivo obilježje civilizacije,"

Da bi se biblioteka zapalila i srušila, bilo je potrebno da se udruže više pravnih i fizičkih lica i da djeluju sa pozicija mržnje. U konkretnom zločinu učestvovala su slijedeća pravna lica: država SFRJ, Srpska pravoslavna crkva i Republika Srpska. Po navodima akademika Milana Bartoša, nijedno od ovih lica ne može biti uhapšeno, bez obzira na zločin, koji su počinila. Kao legalisti, slažemo se sa shvatanjem uvaženog profesora Beogradskog univerziteta. Akademik Bartoš dalje kaže, da se u ovim subjektima može nametnuti neka vrsta zatvora u vidu ekonomskih sankcija, ili da se isključe iz komunikacija sa ostalim svijetom, te da plate odštetu žrtvi.¹⁾

KRIVIČNA ODGOVORNOST

Paljenje i rušenje biblioteke nije djelo neobrazovanih i neodgovornih osoba, naprotiv, to su smislili umni ljudi među kojima su i neki profesori Univerziteta kao što su: Biljana Plavšić, Vojislav Maksimović, Nikola Koljević, Aleksa Buha, te akademski obrazovani ljudi poput Radovana Karadžića, Momčila Krajišnika, Slobodana Miloševića, patrijarha Pavla, Ratka Mladića, Vojislava Koštunice, Momira Kapora, Matije Bečkovića i drugih. Krivična odgovornost je individualna, pa je realno očekivati da će biti otkriveni i osuđeni svi oni, koji su podstrekavali, pomagali i bili izvršioi, suizvršioi i oni koji su prikrivali taj zločin.

O sličim slučajevima već postoje brojne optužnice pred Haškim tribunalom i domaćim sudovima.

VIJEĆNICA KAO PRAVNI NOVUM

U djelu *Zločin genocida u međunarodnom, krivičnom pravu* Dr. Albert Vajs dao je izvanredan prikaz rada Ad Hoc komiteta Ujedinjenih nacija, čiji rad je prethodio donošenju Konvencije o spriječavanju i kažnjavanju zločina genocida 1948. godine. Pravni eksperti, međutim, nisu mogli postići konsenzus oko toga da u biće genocida uđe i rušenje spomenika. Zbog toga, su pravni eksperti iz zemalja tadašnjeg socijalističkog bloka predložili slijedeći Amandman na Konvenciju:

"U ovoj Konvenciji genocid znači: uništavanje biblioteka, muzeja, škola, historijskih spomenika, zgrada posvećenih religioznom kultu ili drugih zgrada sa kulturnom namjenom, predmeta kojima se grupa služi i zabranom njihove upotrebe."²⁾

Ovaj Amandman nije prihvaćen na Skupštini UN-a, jer su mu se protivili predstavnici Engleske i Sjedinjenih američkih država. Obrazloženje za to bilo je nedostatak činjenica. Slučaj Vijećnica je nova činjenica, koja je oko sebe okupila čitav moralni i intelektualni svijet. U doktorskoj disertaciji, *Bosanska kataklizma : studija slučaja Foča*, koju sam odbranio na Pravnom fakultetu u Sarajevu 6. decembra 1999. godine, a koju je prilagođenu za štampu 2002. godine izdala izdavačka kuća "Magistrat" u Sarajevu, opširno sam obradio slučaj Vijećnice i dao popis brojne literature inostranih i domaćih autora. Po mome mišljenju, slučaj Vijećnica može biti novi viktimološki pojam od univerzalnog značenja kao na primjer: kataklizma žrtve ili bosanska kataklizma.

VIJEĆNICA KAO IMOVINSKI DELIKT

Suštinsko pitanje, koje do ovog momenta čak nije ni postavljeno, a kamoli da je ozbiljno tretirano, jeste: "Ko i kako treba da nadoknadi štetu za Vijećnicu?"

Osnovno je pravilo u međunarodnom, privrednom pravu i obligacionim odnosima, da je to dužan učiniti onaj ko je štetu pričinio.

Konsenzusom ćemo se složiti da je to Jugoslavija (Srbija i Crna Gora). Dodatna mogućnost jeste da se kao umješači u naknadi pojave institucije Međunarodne zajednice koje su bile dužne da to spriječe, a nisu to učinile. To su u prvom redu Ujedinjene Nacije i njihove asocijacije.

Pravni osnov za njihove obaveze jeste Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju ratnog sukoba iz 1954, s protokolom o izvršenju Konvencije, kao i tužba Bosne i Hercegovine protiv Jugoslavije podnesena 20. marta 1993. godine Međunarodnom sudu pravde u Hagu.³⁾

Nije na odmet da ukažemo i na našu domaću tradiciju, jer je Zemaljska vlada BiH 27. 7. 1892. godine donijela Naredbu br. 50243/1 o čuvanju historijskih spomenika, zatim o postupku sa starinama i drugim, u historijskom ili kulturno-historijskom pogledu, znamenitim objektima.⁴⁾

Posebnu pažnju u vezi sa ovim pitanjem zaslužuje rad Josipa Kovačevića i saradnika objavljen pod naslovom *Ratne štete i reparacije*, objavljen u izdanju "Školske knjige" u Zagrebu 1993. godine.

Dakle, iz svega gore izloženog smatramo da je moralna obaveza pravnih stručnjaka i znanstvenika da ukažu na potrebu pravnog osmišljavanja i rješavanja slučaja Vijećnica, kako bi se došlo do rješenja koja će preventivno djelovati na zločince, da se ubuduće uzdrže od takvih zločina, a oni koji ih učine, da će trpjeti kaznu koja se ogleda u lišavanju slobode, dok će pravna lica biti obavezna za naknadu štete.

Po našem mišljenju, za Vijećnicu nije adekvatno rješenje organiziranje donatorskih skupova, već umjesto toga treba direktno podići tužbu za naknadu štete protiv onih koji su je počinili.

Pravda zasnovana na pravu za Vijećnicu je jedini realan put.

Napomene

1) Bartoš, Milan. *Pitanje ratnih zločina*. Beograd : Savremena administracija, 1947. str. 16 –24.

2) Vajs, Albert. *Zločin genocida u međunarodnom, krivičnom pravu*. Beograd : Savremena administracija, 1948.

3) Convention for the Protection of Cultural property in the Event of Armed Conflict. (Hague, 1954)

"Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia). // Yearbook (1997 – 1998), no. 52. The Hague: International Court of Justice, 1998, str. 193-203.

4) Naredba Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu od 27. juna 1892. sv. 50.243/1. Sarajevo: Zemaljski muzej, 1900.

Literatura:

Balić, Hasan. *Bosanska kataklizma : studija slučaja Foča*. Sarajevo : Magistrat, 2002.

Balić, Smail. *Kultura Bošnjaka*. Zagreb, 1990.

Banac, Ivo. *Cijena Bosne*. Sarajevo, 1998

Janković, Branimir. *Međunarodno javno pravo*. Beograd, 1981.

Helbest, Anne. *Zagovara li Srpska pravoslavna crkva religioznu i nacionalnu mržnju*. Sarajevo, 1998.

Ratne štete i reperacije / Josip Kovačević ... [et al.]. Zagreb, 1993.

Convention on the prevention and punishment of the crime of genocide (1948). // U.N.TS. no. 1021. vol. 78 (1951), str. 277.